

Σαν πας στην
Καλαμάτα

Επιμέλεια – Εικονογράφηση:
Ευγενία Δαβαλά

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΔΑ

Σαν πας στην **Καλαμάτα**

Σαν πας στην

Καλαμάτα

Επιμέλεια – Εικονογράφηση:
Ευγενία Δαβαλά

Το παρόν βιβλίο - αφιέρωμα δημιουργήθηκε στο πλαίσιο ανάθεσης "Πτυχιακής εργασίας" της φοιτήτριας Ευγενίας Δαβαλά του Τμήματος Γραφιστικής και Οπτικής Επικοινωνίας του Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής, υπό την επίβλεψη της Διδάκτορα του Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής Δελφίνο Ιωάννας.

Πρώτη έκδοση : Μάρτιος 2024

Σχεδιασμός βιβλίου : Ευγενία Δαβαλά

Εκδόσεις : Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής

ISBN : 130-420-001-8

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΔΑ

Περιεχόμενα

Εισαγωγή.....	11
Ιστορικά μνημεία.....	13
Κάστρο Καλαμάτας.....	14
Ναός Αγίων Αποστόλων.....	16
Ναός της Υπαπαντής.....	20
Αρχαιολογικό Μουσείο Μεσσηνίας.....	22
Δημοτικό πάρκο σιδηροδρόμων.....	24
Μονή Καλογραίων.....	26
Δημοτική πινακοθήκη «Α. Τάσσο».....	28
Λαογραφικά στοιχεία.....	31
Παραδοσιακές φορεσιές.....	32
Καλαματιανός χορός.....	36
Καλαματιανός χορός - Βήματα.....	38
Το παραδοσιακό Γαϊτανάκι.....	42
Καλαματιανές λέξεις.....	44
Τοπικά προϊόντα.....	47
Καλαματιανά μαντήλια.....	48
Ελιές καλαμών.....	50
Καλαματιανό λάδι.....	52
Λαλάγγια.....	54
Καλαματιανό μέλι, παστέλι και δίπλες.....	56
Επίλογος.....	59
Βιβλιογραφία.....	61

Εισαγωγή

Καλαμάτα. Μια καταπράσινη πόλη στο νοτιοδυτικό τμήμα της Πελοποννήσου που θα ανακαλύψουμε τα μυστικά, την ιστορία και τον πολιτισμό της. Με τον πλούτο της ιστορίας και της παράδοσης που διακρίνει την περιοχή, προσφέρει έναν αλλιώτικο συνδυασμό παραδοσιακής ελληνικής φιλοξενίας και σύγχρονης ζωής. Ο ίσκιος του Ταΰγετου, οι απέραντοι ελαιώνες και μια ατέλειωτη παραλία την καθιστούν μια από τις ομορφότερες πόλεις της Ελλάδας που αξίζει να επισκεφτεί κανείς.

1

ΚΕΦΑΛΑΙΟ

Ιστορικά μνημεία

Κάστρο Καλαμάτας

Δεσπόζει σε χαμηλό, βραχώδη λόφο στρατηγικής σημασίας κι αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα μνημεία της πόλης. Πρόκειται για το κάστρο που έχει την τυπική μορφή ενός βυζαντινού κάστρου. Σε αυτό αναφέρεται το γνωστό μυθιστόρημα «Πριγκίπισσα Ιζαμπώ» του Άγγελου Τερζάκη. Ανοικοδομήθηκε από τον Φράγκο πρίγκιπα Γοδερφεΐδο Α' Βιλλαρδουΐνο που το έκανε κατοικία του. Μετατροπές στο κάστρο της Καλαμάτας έγιναν και από τους Ενετούς που κατέλαβαν την πόλη από το 1685 μέχρι το 1715. Την προσοχή μας κεντρίζει ο εντοιχισμένος ανάγλυφος Λέοντας του Άγιου Μάρκου, πανω από την θύρα εισόδου,

που μαρτυρά το πέρασμα των Ενετών από τον χώρο. Στο πιο απόκρημνο σημείο του, στην κορυφή του λόφου, υψώνεται ένας πύργος - καταφύγιο με θολοσκέπαστη δεξαμενή νερού, όπου έχουν εντοπιστεί και λείψανα ναού. Δυστυχώς ο σεισμός του 1986 το κατέστησε μη επισκέψιμο κι έτσι ο επισκέπτης μπορεί να περιηγηθεί μόνο περιμετρικά, να μεταφερθεί νοερά σε μια άλλη εποχή και να απολαύσει την υπέροχη θέα.

Ναός Αγίων Αποστόλων

Στην πλατεία 23ης Μαρτίου, στο κέντρο της Καλαμάτας, βρίσκεται ο ιστορικός ναός των Αγίων Αποστόλων, στον οποίο ορκίστηκαν πίστη στην επανάσταση οι αγωνιστές του 1821 στις 23 Μαρτίου.

Οι Άγιοι Απόστολοι ουσιαστικά αποτελούνται από δύο ναούς που κατασκευάστηκαν με χρονολογική απόσταση περίπου πέντε αιώνων όπως προδίδουν και οι δύο τρούλοι. Ο πρώτος, στο ανατολικό τμήμα των Αγίων Αποστόλων, που είναι τύπου ελεύθερου σταυρού υπολογίζεται ότι χτίστηκε στα τέλη του 11ου με αρχές 12ου αιώνα και ο δεύτερος, τύπου σταυροειδούς μονόχωρου τρουλαίου, χρονολογείται στην περίοδο της Ενετοκρατίας (τέλος 17ου με αρχές 18ου αιώνα).

Στο αρχαιότερο τμήμα των Αγίων Αποστόλων ο επισκέπτης μπορεί να δει τοιχογραφίες που ανάγονται στον 16ο και 17ο αιώνα, οι οποίες διασώθηκαν παρά τις εκτεταμένες ζημιές που υπέστησαν οι Άγιοι Απόστολοι από τον σεισμό του 1986.

Ακολούθησαν αναστηλωτικές εργασίες και το μνημείο αποκαταστάθηκε. Εδώ ορκίστηκαν πίστη στην επανάσταση οι αγωνιστές του 1821 στις 23 Μαρτίου και σύμφωνα με την παράδοση κηρύχθηκε η έναρξη του επαναστατικού αγώνα, στη Μεσσηνία. Προηγήθηκε η πρώτη ευχαριστήρια Δοξολογία του μαχόμενου Γένους προς τον «Κύριον των Δυνάμεων» με την παρουσία του Κολοκοτρώνη, Παπαφλέρσα, Πετρόμπεη, Αναγνωσταρά και των άλλων επιφανών πολέμαρχων αλλά και απλών μαχητών της Ελευθερίας. Γι' αυτό κάθε χρόνο στις 23 Μαρτίου τελείται δοξολογία στον ναό της Καλαμάτας, τρισάγιο στη μνήμη των ηρώων του 1821, κατάθεση στεφάνων και αναπαράσταση της κατάληψης της πόλης.

Ναός της Υπαπαντής

Στα πόδια του κάστρου βρίσκεται ο Καθεδρικός ναός της Υπαπαντής του Χριστού, βυζαντινού ρυθμού που οικοδομήθηκε το 1859. Στα ριζά του Κάστρου της Πριγκιπέσσας Ιζαμπώς του Τερζάκη δημιουργήθηκε σταδιακά η συνοικία της Υπαπαντής και η ομώνυμη πλατεία προεπαναστατικής περιόδου - που αργότερα απαλλοτριώθηκαν για να σχηματιστεί η πλατεία. Ο ναός της Υπαπαντής του Σωτήρος θεμελιώθηκε το 1860, λίγα βήματα βορειότερα του βυζαντινού ναΐσκου, κάτω από τα ερείπια του οποίου είχε βρεθεί η ιερή εικόνα της Παναγίας, η επονομαζόμενη «Παναγία Υπαπαντή» γνωστή και ως προστάτιδα της Καλαμάτας, και εγκαινιάστηκε το 1873, οπότε και δημιουργήθηκε η ενορία της

Υπαπαντής. Σύμφωνα με τον θρύλο η εικόνα βρέθηκε την περίοδο της τουρκοκρατίας από έναν σταβλίτη, έπειτα από ένα όραμα που είδε. Ο σταβλίτης αυτός, έβλεπε για τρεις συνεχόμενες μέρες ένα όραμα. Στο όραμα αυτό μια νεαρή μαυροφορεμένη γυναίκα περπατούσε μέσα στον στάβλο, τον πλησίαζε και του έλεγε να ακούσει αυτά που έχει να του πει το άλογο. Όταν ξυπνούσε το πρωί δεν μπορούσε να καταλάβει τι σήμαινε αυτό το όνειρο. Την τρίτη μέρα παρατήρησε ότι το άλογο χτυπούσε το πόδι του συνέχεια σε ένα σημείο. Αφού πήρε άδεια από τον πασά, έσκαψε μαζί με άλλους άντρες και τότε εμφανίστηκε εκεί η εικόνα της Παναγίας.

Αρχαιολογικό Μουσείο Μεσσηνίας

Βρίσκεται λίγες δεκάδες μέτρα βόρεια του ναού των Αγίων Αποστόλων, στην καρδιά του ιστορικού κέντρου της πόλης, εκεί που παλαιότερα στεγαζόταν Δημοτική Αγορά, η οποία καθημερινά δεχόταν έναν μεγάλο αριθμό εμπόρων και πελατών. Μετά τις καταστροφές που προκάλεσε ο σεισμός του 1986, το κτίριο της Δημοτικής Αγοράς κατεδαφίστηκε και παραχωρήθηκε από τον Δήμο Καλαμάτας στο Υπουργείο Πολιτισμού ώστε να λειτουργήσει ως Αρχαιολογικό Μουσείο και να στεγάσει τα εκπληκτικά εκθέματα, που φυλάσσονταν στο Μπενάκειο Αρχαιολογικό Μουσείο. Το αξιόλογο αυτό κτίριο του 1742

που υπήρξε αρχοντικό της οικογένειας Μπενάκη κατέρρευσε κι αυτό από τον καταστροφικό σεισμό.

Το Αρχαιολογικό Μουσείο χωρίζεται σε διάφορες θεματικές ενότητες με αυτοτέλεια. Ο επισκέπτης μπορεί να ακολουθήσει μια «κεντρική αρτηρία» εκθεμάτων και στη συνέχεια να περιηγηθεί στους διαδρόμους, πορεία που θυμίζει τη ροή του ποταμού Πάμισου που εκβάλλει στον Μεσσηνιακό Κόλπο..

Οι αρχαιότητες που φιλοξενούνται προέρχονται από τις τέσσερις σημαντικές γεωγραφικές περιοχές του νομού: Καλαμάτα, Μεσσήνη, Πύλος Τριφυλία. Αγγεία,

κτερίσματα από θολωτούς μυκηναϊκούς τάφους, νομίσματα από τα γεωμετρικά χρόνια και την κλασική εποχή, μωσαϊκά ρωμαϊκών και υστερορωμαϊκών χρόνων και επιτύμβια, είναι μερικές από τις σημαντικές αρχαιολογικές ανακαλύψεις που ήρθαν στο φως και κοσμούν τις αίθουσες του μουσείου.

Δημοτικό πάρκο σιδηροδρόμων

Εκεί που κάποτε βρισκόταν ο σταθμός των τρένων, δεσπόζει ένα εκπληκτικό πάρκο, το Δημοτικό Πάρκο Σιδηροδρόμων. Πρόκειται για ένα υπαίθριο μουσείο όπου ξεκίνησε να λειτουργεί το 1990 και είναι μοναδικό στο είδος του στη χώρα μας. Φιλοξενείται σ' ένα πάρκο 54 στρεμμάτων, πολύ κοντά στο κέντρο της πόλης.

Τα σιδηροδρομικά εκθέματα (βαγόνια, μηχανές κ.λπ) που παραχωρήθηκαν κυρίως από τον ΟΣΕ, σχετίζονται με την ιστορία του σιδηροδρόμου από την περίοδο των ατμαμαξών (1885) ως τα νεότερα χρόνια, και σχηματίζουν συρμούς που μπορούν να μετακινηθούν. Στον ίδιο χώρο διατηρείται το παλιό διώροφο κτήριο του σταθμαρχείου, τέσσερις πλατφόρμες επιβίβασης, υδατόπυργος και μεταλλική πεζογέφυρα. Το πάρκο βρίσκεται σε ένα καταπράσινο χώρο, ιδανικό για ψυχαγωγία και άθληση, καθώς διαθέτει παιδική χαρά, αναψυκτήριο και αθλητικές εγκαταστάσεις.

Μονή Καλογραιών

Λίγα μέτρα ανατολικά της πλατείας Υπαπαντής, ξεπροβάλλει το φημισμένο μοναστήρι των Καλογραιών, αφιερωμένο στον Μέγα Κων/νο και την Αγία Ελένη, το οποίο ιδρύθηκε το 1795. Οι μοναχές που έζησαν στους χώρους του εκπαιδεύτηκαν στα γράμματα και στα χειροτεχνήματα, κυρίως στη μεταξοϋφαντική, μια ενασχόληση που έγινε παράδοση για το μοναστήρι.

Κατά τον 19ο αιώνα άπορες και ορφανές κοπέλες ασχολούνται με το μετάξι και τα μεταξωτά υφαντά. Σήμερα είναι ονομαστό για τα θαυμάσια μεταξωτά του που φτιάχνονταν σε πατροπαράδοτους αργαλειούς.

*Σαν πας στην Καλαμάτα
και 'ρθείς με το καλό
φέρε μου ένα μαντήλι
να δέσω στο λαιμό
αμάν, καλέ μεταξωτό*

Δημοτική πινακοθήκη «Α. Τάσσος»

Η Δημοτική πινακοθήκη του χαρακτή Αναστάσιου Αλεβίζου με το ψευδώνυμο "Τάσσος" περιλαμβάνει έργα γνωστών ελλήνων ζωγράφων τα οποία δώρισαν οι δημιουργοί τους μετά τον σεισμό. Λειτουργεί σε ανακαινισμένο, διατηρητέο κτήριο στο Ιστορικό κέντρο της πόλης. Από το 2007 είναι γνωστή με το όνομα του σημαντικού Μεσσήνιου ζωγράφου και χαρακτή Α. Τάσσου. Αποτελεί έναν σημαντικό χώρο που μπορεί να επισκεφτούν οι λάτρες της τέχνης και όχι μόνο, αφού περιλαμβάνει έργα ζωγραφικής, κεραμικής και χαρακτικής, από καλλιτέχνες όπως: Κώστας Βαρώτσος, Όπυ Ζούνη, Παναγιώτης Τέτσης, Χρή-

στος Μπότσογλου, Τάκης Κατσουλίδης, Γιάννης Βαλαβανίδης κ.ά. Συχνά φιλοξενεί εκθέσεις που είτε οργανώνει η πινακοθήκη είτε η ίδια σε συνεργασία με διάφορους εικαστικούς φορείς οι οποίες καλύπτουν όλες τις μορφές καλλιτεχνικής έκφρασης, κλασικές αλλά και πρωτοποριακές.

Η περιήγηση ξεκινά από το ισόγειο του κτηρίου με έργα του Α. Τάσσου, συνεχίζει στον πρώτο όροφο με δείγματα χαρακτηριστικής και τέλος στον δεύτερο όροφο με έργα σύγχρονης τέχνης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ

Λαογραφικά στοιχεία

Παραδοσιακές φορεσιές

Αρχικά η γυναικεία παραδο-
σική φορεσιά της Καλα-
μάτας, η γιορτινή, είναι μια
από τις πιο κομψές και πλουμιστές
στολές της Ελλάδας. Είναι μια λε-
πτοδουλεμένη ενδυμασία όπου κυ-
ριαρχεί το λευκό, το κόκκινο και το
μαύρο συνδυασμένα με πολύχρω-
μα κεντήματα και χρυσά κοσμή-
ματα. Εσωτερικά, συμπληρώνεται
από ένα κεντημένο λευκό πουκάμι-
σο με μακριά μανίκια.

Οι γυναίκες έδεναν στο κεφάλι
τους μαντήλια μ' έναν ενδιαφέρον
τρόπο δεσίματος στο πλάι.

Και οι άντρες όμως φορούσαν
μαντήλια, συνήθως μαύρα, μακριές
λευκές φουστάνες με πολλές
στρώσεις υφάσματος (δίπλες) και

ζώνη στη μέση που χρησίμευε για
τη μεταφορά των αρμάτων τους,
αλλά και για να σκουπίζουν το
πρόσωπο, τα χέρια τους και τους
σουγιάδες.

Από πάνω φορούσαν πουκάμισο
άσπρο και τη φέρμελα, ένα είδος
βαμβακερού γιλέκου κεντημένου και
φοδραρισμένου. Φορέθηκε κυρί-
ως από τους αγωνιστές της Επα-
νάστασης του 1821, ενώ τώρα οι
φορεσιές, γυναικείες και αντρικές,
χρησιμοποιούνται σε παρελάσεις
και χορευτικές εκδηλώσεις.

Οι παραδοσιακές φορεσιές της Μεσσηνίας και γενικά της Πελοποννήσου, είναι ένα σημαντικό κομμάτι της ιστορίας μας. Περισσότερο διαδεδομένες είναι οι ενδυμασίες του 18ου και 19ου αιώνα.

Κύριες πρώτες ύλες το μαλλί, το βαμβάκι, το λινάρι και το μετάξι. Όλα αυτά υφαίνονταν στον αργαλειό.

Καλαματιανός χορός

Ο Συρτός ή Καλαματιανός είναι ο πιο γνωστός παραδοσιακός χορός που χορεύεται σ' ολόκληρη την Ελλάδα, με μικρές παραλλαγές στις διάφορες περιοχές. Φαίνεται πως είναι ο αρχαίος «όρμος», όπως τον ονομάζει ο Λουκιανός και προέρχεται από πολύ παλιά εποχή. Κι αυτό, γιατί οι απεικονίσεις χορών σε διάφορα αρχαία αγγεία και τοιχογραφίες έχουν πολλά από τα χαρακτηριστικά του γνωρίσματα.

Από τα κύρια χαρακτηριστικά του Καλαματιανού Χορού είναι η σεμνότητα στις χορευτικές κινήσεις και η αρχαία λατρευτική καταγωγή του. Για τη σεμνότητα και την αρμονικότητα, η εκτέλεση του συρτού χορού γίνεται από πολλούς μαζί χορευτές και χορεύτριες, που είναι

πιασμένοι από τα χέρια και χορεύουν σε σχήμα κύκλου. Διαπιστώνει κανείς ότι είναι ένας χορός «κυκλικός» ή «κύκλιος», όπως οι ανάλογοι αρχαίοι ελληνικοί χοροί. Ο πρώτος του χορού, ο κορυφαίος, λέγεται σήμερα «μπροστινός» και είναι αυτός που «σέρνει το χορό». Είναι ο μόνος, που αυτές τις στιγμές έχει ιδιαίτερη τιμή, αλλά και ο μόνος που μπορεί να έχει χορευτικές πρωτοβουλίες, που οι άλλοι πρέπει να παρακολουθούν και να ακολουθούν. Τον «μπροστινό» διαδέχονται κάθε τόσο άλλοι, κι έτσι όλοι οι χορευτές αλλάζουν στην τιμητική θέση και στις χορευτικές πρωτοβουλίες, έχοντας έτσι την ευκαιρία να επιδείξουν τις χορευτικές τους ικανότητες.

Καλαματιανός χορός - Βήματα

1ο βήμα: Θέση προσοχής.

2ο βήμα: Φερνουμε το δεξί μας πόδι προς την φορά του κύκλου.

3ο βήμα: Φερνουμε το δεξί πόδι να πατήσει δεξιά μπροστά από το αριστερό.

4ο βήμα: Φερνουμε το αριστερό πόδι να πατήσει δεξιά με μέτωπο προς τη φορά του κύκλου μπροστά απ' το δεξι.

5ο βήμα: Φερνουμε το δεξί πόδι να πατήσει δεξιά προς τη φορά του κύκλου μπροστά απ' το αριστερό.

6ο βήμα: Φερνουμε το αριστερό μας πόδι να πατήσει δεξιά, μπροστά απ' το δεξί πόδι

Καλαματιανός χορός - Βήματα

7ο βήμα: Φέρνουμε δεξί πόδι να πατήσει στην διάσταση και γυρίζουμε το αριστερό πόδι προς το κέντρο.

8ο βήμα: Φέρνουμε το αριστερό πόδι να πατήσει δεξιά πλάγια μπροστά απ' το δεξί και παράλληλα το δεξί πατάει πλάγια δεξιά στα δάχτυλα.

9ο βήμα: Το δεξί πόδι πατάει στο έδαφος και ταυτόχρονα το αριστερό πόδι σηκώνεται στον αέρα.

10ο βήμα: Φέρνουμε το αριστερό πόδι στην διάσταση με μέτωπο προς το κέντρο του κύκλου.

11ο βήμα: Φέρνουμε το δεξί πόδι να πατήσει αριστερά πλάγια και ταυτόχρονα το αριστερό πόδι πατάει στα δάχτυλα.

12ο βήμα: Το αριστερό πόδι πατάει στο έδαφος και ταυτόχρονα το δεξί πόδι σηκώνεται στον αέρα.

Το Παραδοσιακό Γαϊτανάκι

Το Καλαματιανό καρναβάλι ξεκίνησε το 2013 ως ένα πολιτισμικό γεγονός με ψυχαγωγικές και οικονομικές προεκτάσεις με στόχο να καλύψει την ανάγκη των πολιτών και κυρίως της νεολαίας για μια ποιοτική εκδήλωση στην πόλη τους. Το 1ο Καλαματιανό καρναβάλι συνδέθηκε άρρηκτα με την Πριγκίπισσα Ιζαμπώ, η οποία έζησε στην Καλαμάτα και αποτελεί ένα σύμβολο με πανελλήνια απήχηση.

Από τότε χιλιάδες κάτοικοι και επισκέπτες κατακλύζουν το κέντρο της πόλης προκειμένου να παρακολουθήσουν την παρέλαση των πληρωμάτων που συμμετέχουν στο καρναβάλι.

Εντυπωσιακά σκηνικά, καρναβαλιστές με πολύχρωμες, ευφάνταστες και πρωτότυπες ενδυμασίες δίνουν κάθε χρόνο εορταστικό ρυθμό χορεύοντας και τραγουδώντας.

Καλαματιανές λέξεις

Η Μεσσηγία και γενικά η Πελοπόννησος όπως άλλωστε και πολλές περιοχές της Ελλάδας έχουν τις δικές τους ξεχωριστές, ντόπιες λέξεις, τη δική τους ντοπιολαλιά, όπως λέμε χαρακτηριστικά. Φυσικά για τους Μεσσηνίους οι λέξεις αυτές είναι οικείες και σίγουρα πολλές από αυτές τις ακούνε καθημερινά.

Ανάκαρο = δύναμη, τσαγανό
Ακαμάτης = τεμπέλης
Αρούκατος = άτσαλος
Ατούρα = δίψα
Βουή σας μαύρη = προσέξτε μη σας βρει κακό
Γερούτσος = γεροντοπαλλήκαρο.
Γουρνοπούλα = γουρουνόπουλα
Δώθενε = από εδώ
Κατσούλα = γάτα
Κουτσούνα = κούκλα, το παιχνίδι
Σκιάχηκα = τρόμαξα
Τσαλμάκια = νάζια
Φαγανιάρης = λαίμαργος
Χάμου = κάτω

ΚΕΦΑΛΑΙΟ

Τοπικά προϊόντα

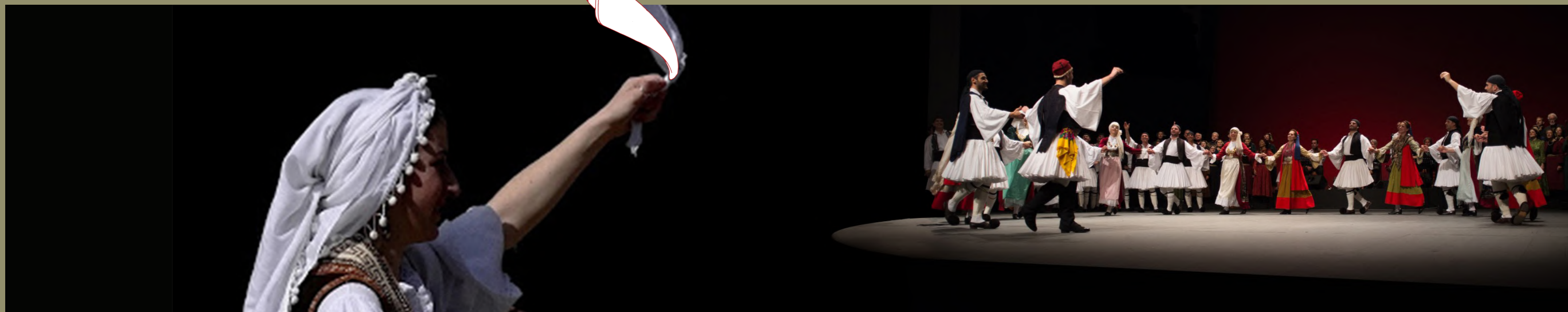
Καλαματιανά μαντήλια

Το Καλαματιανό Μαντήλι που όλοι έχουμε τραγουδήσει και χορέψει, έχει τη δική του ιστορία. Το μετάξι, η πρώτη ύλη του Καλαματιάνου Μαντηλιού, επί αιώνες σημαντικό εξαγωγίμο προϊόν της περιοχής, συνέβαλε στην ευμάρεια της

Καλαμάτας και στην ανάπτυξή της και συνδέθηκε από πολύ νωρίς με την νεώτερη ιστορία της. Ολόκληρο τον 19ο αι. λειτουργούσαν πολυάριθμες «φάμπρικες» μεταξίου στην πόλη και στα τέλη του 19ου αι. μόνο οι μοναχές της Μονής Καλογραιών

είχαν υπό την επίβλεψή τους 100 μαθητευόμενες. Στις μέρες μας το μαντήλι χρησιμοποιείται σε παραδοσιακούς χορούς, όπως στον Καλαματιανό, για να διευκολύνεται ο πρώτος χορευτής στις φιγούρες. Τις περισσότερες φορές το χρησιμοποιούν

επαγγελματίες χορευτές που το έχουν πάντα κάπου κρυμμένο στη στολή τους. Οι ερασιτέχνες βολεύονται με πετσέτες ή άλλα υφάσματα που μπορεί να βρεθούν πρόχειρα, καθώς η καθημερινή χρήση του μαντηλιού έχει εκλείψει και μάλλον είναι δυσεύρετο.

Ελιές καλαμών

Οι ελιές της Καλαμάτας και το λάδι τους είναι διάσημα σε όλο τον κόσμο, χαρακτηριστικές για το σκούρο μωβ χρώμα τους και το αμυγδαλωτό σχήμα τους.

Η ελιά υπάρχει στη χώρα μας και χιλιάδες χρόνια και ίσως προέρχεται από την Ανατολική Μεσόγειο. Από πολύ παλιά η καλλιέργειά της ήταν διαδεδομένη στον ελληνικό χώρο. Αποτέλεσε σύμβολο πολιτισμού. Τα κλαδιά της έγιναν στεφάνια για να τιμήσουν τους πρωταθλητές των Ολυμπιακών αγώνων (κότινος).

Στη Μεσσηνία, κατά την προβιομηχανική εποχή, οι ελαιώνες ήταν δημόσιοι κι ενοικιάζονταν από τους Ενετούς σε καλλιεργητές. Τα ελαιόδεντρα που μεγαλώνουν

κάτω από τον λαμπερό ήλιο, έχουν μεγαλύτερα φύλλα από τα άλλα είδη ελιών, στη χώρα και γενικότερα στον κόσμο. Η πέτρα, το ξύλο, η ανθρώπινη και ζωική δύναμη είχαν τον κύριο λόγο στην παραγωγή λαδιού από τον καρπό. Η υψηλής ποιότητας τοπική ποικιλία, η κορωνέικη, διαδραμάτισε σπουδαίο ρόλο στη διατροφή των ανθρώπων. Αναμφισβήτητες είναι οι θρεπτικές της ιδιότητες. Οι ελιές Καλαμάτας έχουν εξασφαλίσει τον τίτλο της προστατευμένης ονομασίας προέλευσης (ΠΟΠ).

Καλαματιανό λάδι

Η ελιά και το ελαιόλαδο έχουν ξεχωριστή θέση στη ζωή των Ελλήνων. « Η ελιά η τιμημένη » αποτελεί πολύτιμο και αγαπημένο δέντρο, υμνήθηκε από ποιητές και αποτέλεσε πηγή έμπνευσης για πολλούς καλλιτέχνες. Αρχαιολογικές ανασκαφές στις Κυκλάδες έφεραν στο φως απολιθωμένα φύλλα ελιάς ηλικίας 50-60.000 χιλιάδων ετών. Σε Πινακίδες Γραμμικής γραφής Β που βρέθηκαν στην Αρχαία Πύλο υπάρχει το ιδεόγραμμα της ελιάς και του ελαιολάδου.

Γνωρίζουμε ότι ο Χριστός προσευχήθηκε στο Όρος των Ελαιών και στη συνέχεια το λάδι χρησιμοποιείται σε τελετές της ορθόδοξης χριστιανικής θρησκείας κι

έχει ξεχωριστό συμβολισμό. Συνδέεται με το αναμμένο καντήλι, τη Βάπτισμα, το Ευχέλαιο και την παρασκευή του Άγιου Μύρου.

Άλειψε το γυμνό σώμα των αθλητών στην αρχαιότητα. Οι νικητές των Παναθηναίων, αγώνων προς τιμή της θεάς Αθηνάς, έπαιρναν ως βραβείο αμφορείς με λάδι που κάλυπταν τις ανάγκες όλης της χρονιάς. Οι ολυμπιακοί αγώνες που πραγματοποιήθηκαν το 2004 στην Αθήνα είχαν σαν σύμβολο ένα στεφάνι ελιάς. Στην καθημερινότητα το λάδι αποτέλεσε μέσο θεραπείας, καλλωπισμού και για να τροφοδοτεί τα λυχνάρια που ήταν προπομπός του ηλεκτρικού λαμπτήρα.

Το μοναδικό και πολύτιμο αυτό

αγαθό δε λείπει σχεδόν ποτέ από την καθημερινή διατροφή των Καλαματιανών και από τις παράδοσιακές συνταγές του τόπου. Το «καλαματιανό λάδι» είναι πλούσιο σε αντιοξειδωτικά, βιταμίνη Ε και πολυφαινόλες. Τα μονοακόρεστα λιπαρά που προστατεύουν την καρδιά και τον οργανισμό γενικότερα. Επομένως αποτελεί «φάρμακο» για τον οργανισμό.

Η χρήση του φυσικά δεν περιορίζεται σε φαγητά και σε αρτοσκευάσματα αλλά και σε γλυκά (κέικ, κουλουράκια κ.ά) αντί για ζωικό λίπος, ή μαργαρίνη.

Λαλάγγια

Τα λαλάγγια ή τηγανίτες είναι χαρακτηριστικό έδεσμα που δεν λείπει από τη μεσσηνιακή και λακωνική παράδοση. Παραμονή μεγάλων εορτών, κυρίως των Χριστουγέννων, οι νοικοκυρές ασχολιόντουσαν κυρίως με την παρασκευή τους. Επί της ουσίας πρόκειται για μακροσκελείς λωρίδες ζυμαριού οι οποίες τηγανίζονται σε καυτό λάδι. Το σχήμα τους ποίκιλε ανάλογα με τη γιορτή: άλλοτε ήταν τα κλασσικά λαλάγγια, άλλοτε αστέρια ή σταυροί. Η απλότητα και η αμεσότητα του φαγητού αυτού είχε να κάνει με τον λιτό και φτωχό τρόπο ζωής των ανθρώπων.

Το έθιμο διατηρείται και σήμερα. Τα λαλάγγια παρασκευάζονται στο σπίτι, στον φούρνο και στο ζαχαροπλαστείο.

Καλαματιανό μέλι, παστέλι και δίπλες

Το μέλι της Μεσσηνίας και συγκεκριμένα της περιοχής του Ταυγέτου, είναι γνωστό για το άρωμα και τη γεύση του που οφείλεται στα ενδημικά αρωματικά φυτά.

Το παστέλι δεν είναι ένα νεοφερμένο γλυκό, αλλά αντιθέτως έχει ρίζες από την εποχή ακόμα της Ιλιάδας του Ομήρου. Μάλιστα, το μελάτο παστέλι αποτελεί κυρίαρχο προϊόν της Καλαμάτας, μια και αποτελεί χαρακτηριστικό παραδοσιακό γλύκισμα. Εδώ και πολλά χρόνια κατέχει σημαντική θέση στην ελληνική διατροφή και θεωρείται σύμβολο αφθονίας και γονιμότητας. Το χαρακτηριστικό αυτό γλύκισμα με το σουσάμι και το μέλι, το μελάτο, αποτελεί κυρίαρχο προϊόν της Καλαμάτας και συναντάται σε πολλές μορφές π.χ με

ξηρούς καρπούς και υφές.

Οι δίπλες είναι επίσης ένα παραδοσιακό μεσσηνιακό προϊόν που η φήμη του έχει φτάσει σε όλη την Ελλάδα. Προσφέρεται σε γιορτές, σε γάμους, σε βαφτίσεις. Συμβολίζει την υγεία και τη γονιμότητα. Συμφωνά με το έθιμο όσο περισσότερες είναι οι πιτυχές της τόσο περισσότερο «δένουν» οι ευχές και οι χαρές τους ανθρώπους. Με το πέρασμα των χρόνων, το έθιμο εξαπλώθηκε και οι δίπλες έγιναν και το παραδοσιακό γλυκό της πρωτοχρονιάς και των Χριστουγέννων. Λέγεται μάλιστα ότι το σώμα από τις δίπλες συμβολίζει τα σπάργανα του Χριστού και το μέλι συμβολίζει την ευζωία, την τύχη και τη δημιουργία που θέλουμε να μας φέρει το νέο έτος.

Επίλογος

Η Καλαμάτα είναι μια σύγχρονη πόλη, που αποτελεί πόλο έλξης για Έλληνες και ξένους επισκέπτες. Το σημαντικό παρελθόν της συνυπάρχει με το σήμερα, χάρη στο ενδιαφέρον των κατοίκων της να διατηρήσουν την πλούσια παράδοσή της και τον ιδιαίτερο χαρακτήρα του τόπου τους.

Βιβλιογραφία

Θεμέλης Γ. Πέτρος (2010) Μεσσηνιακή κοινωνία και οικονομία. Καλαμάτα: Μίλητος

Κοσμόπουλος Πάνος Δ. (2004) Μεσσηνίας περιήγησις. Καλαμάτα: Τ.Ε.Δ.Κ. Ν. Μεσσηνίας

Κουτσομπου Κωνσταντίνα (2020) Καλαμάτα a rocket guide. Καλαμάτα: 24 γράμματα

Ματσούκα Πηνελόπη (2007) Μεσσηνία. Τόπος, Χρόνος, Άνθρωποι. Καλαμάτα: Μίλητος

Μηλίτση Αναστασία - Νίκα και Χριστίνα Θεοφιλοπούλου - Στεφανούρη (2010) Καλαμάτα 1830 - 1940. Καλαμάτα: Υπουργείο Παιδείας - Γ.Α.Κ. Αρχαία Νομού Μεσσηνίας

Μηλίτση Αναστασία - Νίκα και Σταυρούλα Βερράρου (2013) Η Καλαμάτα μέσα από το φακό του Χρήστου Αλειφέρη 1937-1974. Καλαμάτα: Υπουργείο Παιδείας - Γ.Α.Κ. Αρχαία Νομού Μεσσηνίας

Πανταζόπουλος Πέτρος (1984) Καλαμάτα : ιστορία, αρχαιολογία, αξιοθέατα. Καλαμάτα

Ιστοσελίδες

Kalamata IN. (2020) Τι γνωρίζετε για το Καλαματιανό Μαντήλι; Καλαμάτα: <https://kalamatain.gr/new/τι-γνωρίζετε-για-το-καλαματιανό-μαντή/>

Μεσσηνίων Ήθη... (2013) Μεσσηνιακά ήθη και έθιμα το Πάσχα! Καλαμάτα: <https://messiniwn-ithi.blogspot.com/>

Όλοι μαζί (2018) Εκκλησία Υπαπαντής Καλαμάτα. Καλαμάτα: <https://www.oloimazi.gr/el/artha/ekklisia-γγραραντις-kalamata>

Web-greece.gr (2016) Καλαμάτα: Η πανέμορφη & σύγχρονη πόλη της Μεσσηνίας... Καλαμάτα: <https://web-greece.gr/destinations/kalamata-messinia/>

Φωτογραφίες

Εξώφυλλο - Οπισθόφυλλο: <https://kolmar.gr/>

Σελ.14: <https://www.alamy.com/>

Σελ.13 & 16: <https://www.in.gr/>

Σελ.16: Βιβλίο: ΚΑΛΑΜΑΤΑ ΟΔΟΙΠΟΡΙΚΟ ΣΕ ΠΛΑΤΕΙΕΣ ΚΑΙ ΔΡΟΜΟΥΣ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΑ ΤΕΚΜΗΡΙΑ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΚΑΙ ΙΔΙΩΤΙΚΩΝ ΑΡΧΕΙΩΝ 1830 - 1940

Σελ.19: <https://www.pna.gr/messinia/dimos-kalamatas/>

Σελ. 21: <https://best-tv.gr/>

Σελ. 23: <https://www.messinialive.gr/>

Σελ. 24: <https://messinia.mobi/el>

Σελ. 27: <https://www.vimaorthodoxias.gr/>

Σελ. 29: <https://www.kalamata.gr/el/>

Σελ. 31: <https://www.huffingtonpost.gr/>

Σελ. 32: <https://gr.pinterest.com/>

Σελ. 34: <https://www.protothema.gr/>

Σελ. 37: <https://horokinisi.gr/>

Σελ. 42: Προσωπική συλλογή Ευγενία Δαβαλά

Σελ. 44: <https://etheas.gr/> & <https://eforigi.com.gr/>

Σελ. 45: <https://gr.pinterest.com/>

Σελ. 47: <https://www.boatfishing.gr/>

Σελ. 48: <https://www.tharrosnews.gr/>

Σελ. 49: <https://eleftheriaonline.gr/>

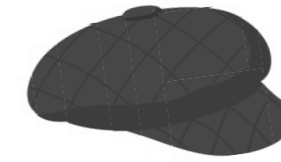
Σελ. 50: <https://www.vigliaolives.com/>

Σελ. 53: <https://www.freepik.com/>

Σελ. 55: Προσωπική συλλογή Ευγενία Δαβαλά

Σελ. 58: <https://medium.com/>

Το παρόν βιβλίο - αφιέρωμα με τίτλο “Σαν πας στην Καλαμάτα”, τυπώθηκε και βιβλιοθετήθηκε τον Μάρτιο του χειμερινού εξαμήνου 2024. Ο σχεδιασμός, η έρευνα, η συλλογή και η καταγραφή των πληροφοριών υλοποιήθηκαν στο πλαίσιο ανάθεσης της πτυχιακής εργασίας της φοιτήτριας Ευγενίας Δαβαλά υπό την επίβλεψη της Διδάκτορας του Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής Δελφίνο Ιωάννας.

Αυτό το λεύκωμα αφιερώνεται στη μνήμη του παππού μου, Ανδρέα Βασιλόπουλου, ο οποίος «έφυγε» πρόσφατα και αποτέλεσε πηγή έμπνευσης για την δημιουργία του. Στην Καλαμάτα χτίσαμε πολλές, ανεκτίμητες αναμνήσεις και είμαι ευγνώμων για τον χρόνο και τις στιγμές που ζήσαμε μαζί.

Παπού σε ευχαριστώ για όλα!

Η Καλαμάτα είναι μια πόλη που διαθέτει πλούσια παράδοση και τεράστια πολιτιστική κληρονομιά. Η ξεχωριστή κουζίνα της με βάση το ελαιόλαδο και την ελιά, η χοροί, τα ήθη και έθιμα, τα κτήρια και τα μνημεία έχουν τις ρίζες τους στην αρχαιότητα αλλά και τα μεταγενέστερα χρόνια, διεκδικώντας μια θέση στην καρδιά μας.

0 123456 789012

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΔΑ

ISBN : 130-420-001-8

